

Maestrat, Maestrazgo

“I m’agradaria saber, m’agradaria molt saber, què hauria passat si “els catalans”, no els aragonesos, ens hagueren robat així de finament i pública un nom tan autènticament nostre, tan exclusivament valencià, i tan valuós per a la història, la cultura i el turisme. Ja veuen quines meditacions provoca una simple excursió a l'altra banda de la ratlla, a comprar pa i embotits.”

Sóc, com vostès han pogut endevinar a través d'aquests articles, un partidari decidit de repartir la vida entre la lectura domèstica i reposada i algun viatge per completar la instrucció i el coneixement del món. Josep Pla devia tenir una idea bastant pareguda sobre el repartiment del temps que ens és donat, i el profit que en va traure és bastant visible. Les lectures domèstiques poden ser literatura clàssica i moderna, història, una mica de filosofia, la premsa setmanal i diària, i algun text sagrat del patrimoni universal. Quant als viatges, la meua experiència és que els comarcals i regionals, si es fan amb atenció i deteniment, poden instruir tant com els remots i exòtics. Per exemple, una visita a la petita vila aragonesa de Puerto-ningalvo pot convertir-se en una lliçó d'història social, d'ideologia, cultura i misèria nacional. Intentaré explicar-me. Fa molts anys, quan jo conversava metòdicament i sistemàticament amb la gent del Maestrat i els Ports de Morella, vaig preguntar a un bon home, a Cincorres, quines muntanyes eren les que es veien al fons, i digué: “Allò és la frontera.” La frontera d'Aragó, volia dir. Les viles i pobles aragonesos de l'altre costat de la “frontera” són del tot diferents dels del costat d'aquí: allà, per un misteri que ningú ha sabut explicar-me (devia ser cosa de la gran propietat, o de la llana), les poblacions tenen moltes més cases de pedra picada, edificis de gran presència arquitectònica, abundants casals amb escuts a la porta, i una impressió de solemnitat i potència que no tenen els pobles valencians de les comarques fronteres (a part de Morella, que no és un poble sinó una gran ciutat molt petita). Aquí, o érem molt pobres, o molt democràtics: més aviat la primera cosa. A la part d'allà han començat a aprofitar la història i la bona pedra, a efectes de restauració del patrimoni, publicitat i atracció del turisme, i fan molt ben fet. El cas, però, és que el nom amb què funciona aquesta atracció històrico-turística és *El Maestrazgo*, i això ja no està tan clar.

El nom *Maestrat* ha patit, des de fa un segle i mig, algunes peripècies singulars. El Maestrat era el territori que administrava —no sé si “administrar” és el terme correcte, supose que no— el “gran mestre” de l'orde de Montesa, amb seu o *cambrà magistral* a Sant Mateu: la batlia de Cervera i les tinences de Culla, Benassal, Ares, les Coves, Vinaròs, Benicarló,

Alcalà de Xivert i Vilafamés (jo mateix vaig redactar l'article corresponent a la Gran Enciclopèdia). Fins aquí, cap problema. Geogràficament, tampoc: l'Alt Maestrat i el Baix Maestrat són dues comarques bastant ben definides. Impossibles de confondre amb els Ports de Morella, per exemple, ni per la geografia ni per la història original. Resulta, però que durant les guerres carlines va existir una mena de “*región militar del Maestrazgo*”, o cosa semblant, amb mapes d'operacions i abundant publicitat a la premsa, que cobria aproximadament tot el territori que van ocupar en algun moment les forces del general Cabrera: part del Maestrat interior, Morella, part de la Terra Alta, el Matarranya, i part del “baix Aragó” entre Alcanyís i la vora d'Ademús. No sé per quina raó els militars espanyols li van posar a tot això el nom de *Maestrazgo*: potser perquè, durant un temps, també tenien el quarter general a Sant Mateu. Ara és el nom d'una divisió de cavalleria metàl·lica, mecànica, o cosa semblant.

I després ha passat el que ha passat. En ple franquisme, un governador de Castelló (o president de la diputació, no estic segur) que era d'aquelles parts d'Aragó, es va inventar una “*Mancomunidad Turística del Maestrazgo*” que comprenia les comarques d'una banda i altra de la ratlla. Morella, vés per on, resultà ser una mena de centre geogràfic d'aquest *Maestrazgo* inventat i inexistent. I a l'entrada de pobles i poblets —més els aragonesos que els valencians— van instal·lar una mena de capelletes de pedra, totes iguals, on posava el nom de l'invent. Fins que el franquisme s'acabà i la “*Mancomunidad*” quedà més o menys hivernada, amb poques mostres de vida oficial o real. Però els aragonesos li havien agafat gust al nom importat. I ara, a Puerto-ningalvo, fa algunes setmanes, he vist un mapa del “*Maestrazgo*” del qual són *excloses* les comarques valencianes: *el Maestrazgo són només ells*, mitja província de Terol. És un mapa oficial. Amb segell del govern d'Aragó. I m'agradaria saber, m'agradaria molt saber, què hauria passat si “els catalans”, no els aragonesos, ens hagueren robat així de finament i pública un nom tan autènticament nostre, tan exclusivament valencià, i tan valuós per a la història, la cultura i el turisme. Ja veuen quines meditacions provoca una simple excursió a l'altra banda de la ratlla, a comprar pa i embotits.